

**Biblioteca ASTRA,
Corpul B**

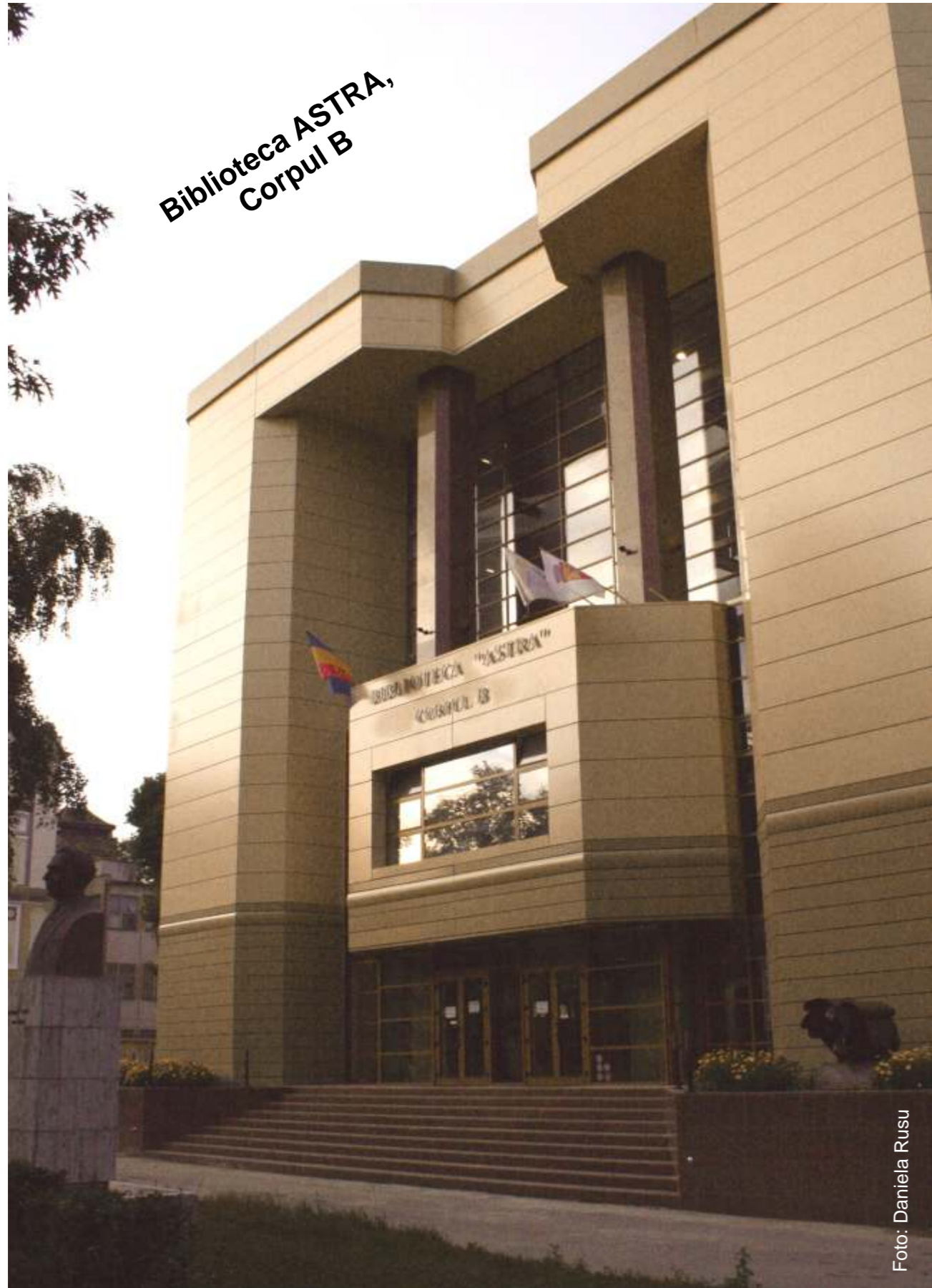
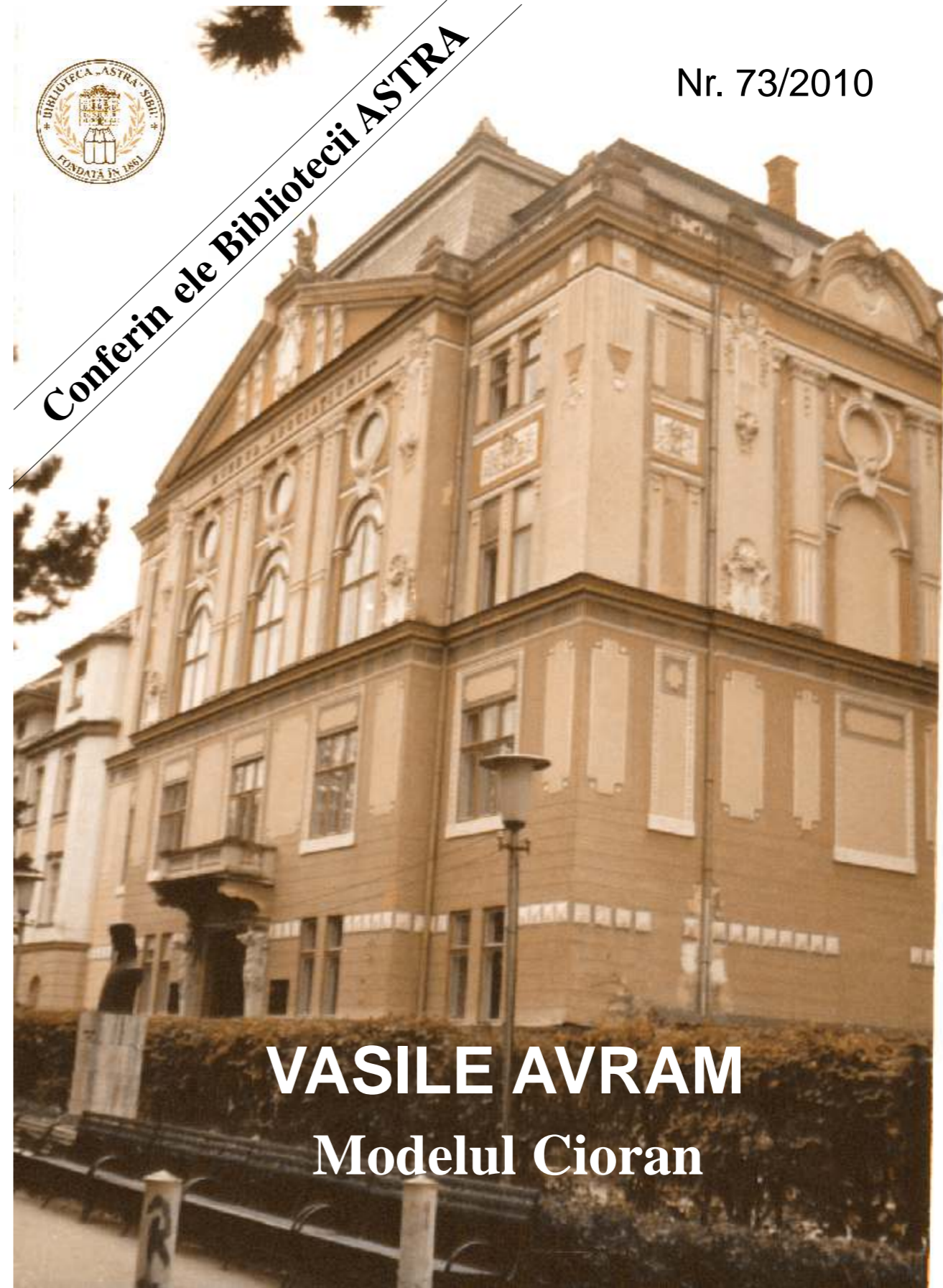

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 73/2010

**VASILE AVRAM
Modelul Cioran**

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele Bibliotecii ASTRA:
VASILE AVRAM: *Modelul Cioran*

Coordonatorul colecției: Onuc **Nemeș-Vintilă**
Grafică copertă: Daniela **Rusu**
Editor: Ioana **Butnaru**

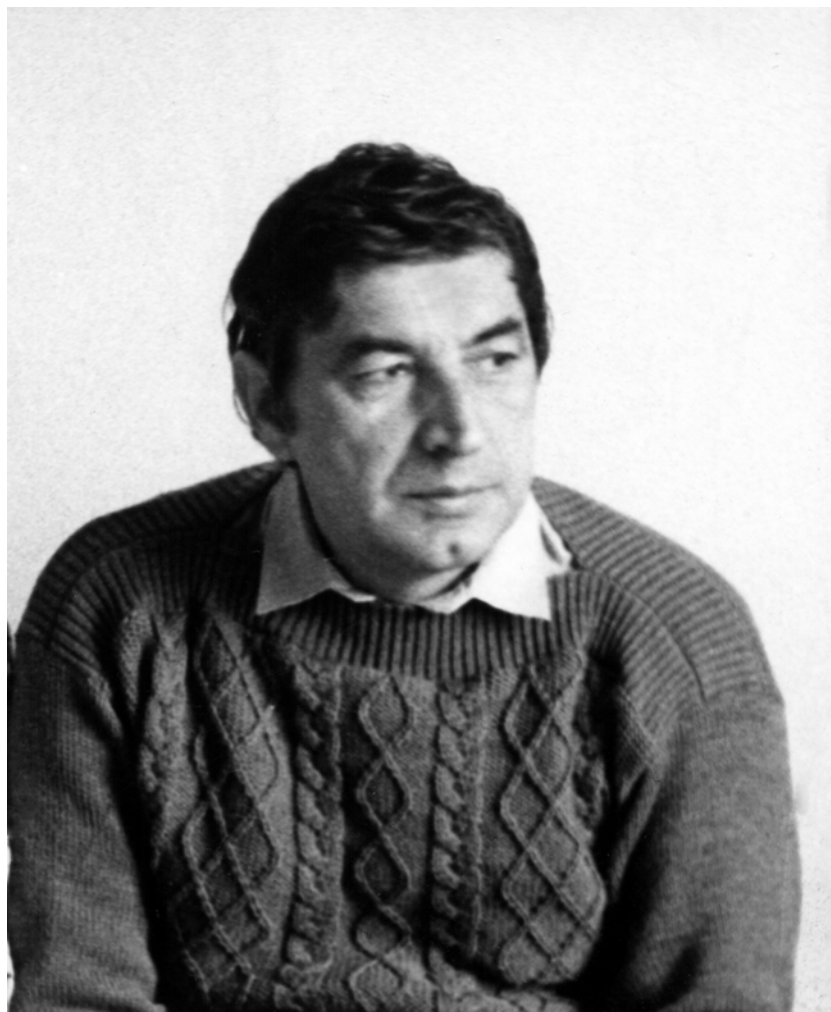
Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 15 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. G. Barițiu, nr. 5-7, cod 550178
Sibiu, ROMÂNIA
Tel.: +40 269 210551, +40 369 561731, fax: +40 269 215775
Web: <http://www.bjastrasibiu.ro>, e-mail: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: 1843 - 4754

Vasile Avram

(1940-2002)

Date biografice

VASILE AVRAM s-a născut la 17 iunie 1940 într-un sat de pe valea Someșului, Lemniu, comuna Letca, județul Sălaj, într-o familie de țărani. Mama scriitorului, născută Hossu, era originară din satul vecin, Mesteacăn, județul Maramureș.

După terminarea claselor gimnaziale urmează Liceul Clasic din Cluj. Între 1962–1967 face studii universitare la Facultatea de Filologie de la Universitatea din Timișoara și Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj. Pasiunea pentru folclor și antropologie se manifestă încă din anii studenției prin cercetări de teren efectuate sub îndrumarea renumitului etnolog prof. Ovidiu Bârlea. La Cluj frecventează și cursuri de filosofie (prof. D.D. Roșca, Liviu Rusu și alții).

După un scurt stagiul în învățământ, activează în domeniul publicisticii, fiind redactor responsabil la pagina culturală a ziarului județean *Informația Harghitei* din Miercurea-Ciuc (1968–1976).

În vara anului 1976, se stabilește la Sibiu, lucrând la Centrul Județean al Creației Populare până în 1987, timp în care întreprinde cercetări etnologice și etnografice, valorifică datini și obiceiuri folclorice concretizate în colaborări la reviste literare, de specialitate și presa cotidiană, cu deosebire la *Transilvania*, *Memoria ethnologica*, *Porolissum* și *Tribuna Sibiului* cu rubrici permanente: „Arta în cetate”, „Mișcarea literară” etc. De reținut din revista *Transilvania* ciclul „Perspectiva estetică asupra folclorului” (nr. 6–10/1979) și „Literatură și jurnalistică” (nr. 4/1978), „Aventurile unui gen publicistic: interviul literar” (nr. 5/1979).

În 1980 scrie prima variantă a poemului transcendental „Elegiile Orhideei”. În 1983 predă la Editura Cartea Românească romanul *Legat la ochi*, care va fi tipărit după patru ani, amputat de cenzură, sub titlul *Spirala* (1987) (ed. a II-a necenzurată: *Legat la ochi*, Ed. Ecclesia, Nicula, 2007). În același an începe să scrie romanul *Fiul apocrif*, fără a-l publica, păstrat în manuscris în mai multe variante, apărut postum.

În 1987–1990 este redactor la revista *Transilvania*, la care a colaborat fără întrerupere din 1976 (de remarcat reportajul „Oameni și locuri din Munții Apuseni”, *Transilvania*, nr. 1–4 și 6, 1986); participă cu lucrări la toate edițiile Colocviilor de Critică Literară ale revistei.

În 1987–1988 publică piesele de teatru *Depărtarea albă* și *Roata stelelor* în revista *Transilvania* (nr. 6–7/1987 și, respectiv, 5/1988). Tot în această revistă începe ciclul „Reverberațiile unui concept — spiritualitatea românească” (mai multe numere între anii 1988–1990).

La începutul anului 1990 este redactor-șef al cotidianului județean *Dimineața* (ulterior numit *Radical*), apoi șef de secție și secretar de redacție la revista *Continent*, până în 1992; inițiază și editează alte publicații împreună cu o seamă de intelectuali: *Renașterea*, București, 1990 (cu pr. Constantin Galeriu, scriitorii Ioan Alexandru, Nicolae Dabija, Grigore Vieru și alții), *Curierul de Transilvania*, Târgu-Mureș, 1991. În 1992 publică *Zeul din labirint — Sibiu, Decembrie 1989*.

Între 1992–1994 activează ca muzeograf și șef secție la Muzeul Civilizației Populare „Astra” din Dumbrava Sibiului; întreprinde cercetări etnologice (de teren și bibliografice).

În 1994 publică prima lucrare de antropologie: *Constelația magicului — o viziune românească asupra misterului existențial*, UCN, Năsăud.

Între 1994–1996 este redactor-șef la săptămânalul *Opinia publică*, editat de Consiliul Județean Sibiu, în paginile căruia au fost rezervate spații ample fenomenului cultural, găzduind cu unele întreruperi și *Interviul transfiniț* cu poetul Mircea Ivănescu pe o perioadă de un an și jumătate (între nr. 172/173, 11 mai 1994 și nr. 246, 4–10 octombrie 1995).

Din 1994 desfășoară activitate universitară la catedra de jurnalistică a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Împreună cu poetul Eugène Van Itterbeek inițiază și organizează primele ediții ale Colocviilor Internaționale „Emil Cioran” de pe lângă Universitatea sibiană.

În 1996 publică la Sibiu *Cărțile Eptimahice* (poezii, cu grafica autorului) și *Anima dr. Telea — Timp și destin la Noul Român* (ed. a II-a, Ed. Ecclesia, 2006).

În 1998 obține doctoratul în filologie (specializarea etnologie) la Universitatea din București, cu teza *Mit și religie în tradiția românească*.

În 1999 publică a doua carte de antropologie: *Creștinismul cosmic — o paradigmă pierdută? Mit și ortodoxie în tradiția românească* (Editura Săeculum, Sibiu).

Între 2000–2001 este redactor la revista *Transilvania*. În acest răstimp inițiază *Colocviile de la Cisnădioara*, în care scop a elaborat și o tematică a dezbaterilor.

În martie 2002 este solicitat de Institutul de Filozofie al Academiei Române să participe la editarea primului volum din *Istoria filozofiei românești*, redactând capitolele „Gândirea arhaică” și „Gândirea creștină”.

În 2002 editează primul număr al revistei virtuale *Cetatea literară. Revista scriitorilor români de pretutindeni*, serie nouă, mai–iunie 2002, împreună cu Alexei Rudeanu. A întreprins călătorii de studii în Egipt, Grecia, SUA etc.

În mai 2002 este primit membru corespondent în Academia Româno-Americană de Arte și Științe.

Activitatea creatoare i-a fost întreruptă brusc de o boală care nu iartă; în zorii zilei de 12 decembrie 2002 s-a stins din viață la Sfânta Mănăstire Nicula, unde este și înmormântat.

Au rămas în manuscris mai multe lucrări literare și științifice.

Au apărut postum volumele: *Călătoria de sâmbătă. Poezii*, Ed. Ecclesia, 2004; *Elegiile Orhideei. Poem transcendental*, Ed. Ecclesia, 2004; *Interviu transfinit. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram*, Ed. Ecclesia, 2004; *Fiul apocrif — roman*, Ed. Ecclesia, 2005; *Chipurile divinității. O hermeneutică a modelelor teofanice în spațiul sud-est european (ortodox)*, Ed. Ethnologica, Baia Mare, 2006; *Rainer Maria Rilke, Elegiile din Duino*, Ed. Ecclesia (ca supliment al revistei *Nord literar*), 2007 (traducere); *Terra Mirabilis. Publicistică*, Ed. Ethnologica, Baia Mare, 2010.

Se află în pregătire pentru tipar un volum cuprinzând piese de teatru (*Roata stelelor, Depărtarea albă, Negustorul de sentimente, Pavel*).

George Bălan
NEBĂNUITUL
EMINESCU

Domnului Vasile Avram,
de la care am auzit cu
încântare atâtea lucruri
noi despre Cioran, cu
prețuirea și recunoștința lui
George Bălan
6 mai 2000 Sibiu

BĂLAN, GEORGE

Nebănuitul Eminescu. — București, 1999.

Dedicație: *Domnului Vasile Avram, de la care am auzit cu încântare atâtea lucruri noi despre Cioran, cu prețuirea și recunoștința lui George Bălan. 6 mai 2000, Sibiu.*

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i>	1
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești</i>	2
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș</i>	3
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate</i>	4
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului</i>	5
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931 –</i>	6
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>></i>	7
Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007		8
Pr. acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere</i>	9
Ioan Lupaș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu</i>	10
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii</i>	11
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica</i>	12
Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel</i>	13

Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă</i>	14
Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna</i>	15
George Banu	<i>Actorul european</i>	16
Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor</i>	17
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers</i>	18
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii</i>	19
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei</i>	20
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru</i>	21
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu</i>	22
Octavian Goga	<i>Țăranul în literatura noastră poetică</i>	23
Răzvan Codrescu	<i>Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui Scio Deum esse</i>	24
Victor V. Grecu	<i>Identitate. Unitate. Integrare – în spectrul globalizării</i>	25
Remus Rizescu	<i>Compozitorul slovac Jan Levoslav Bella și Sibiul</i>	26
Teodor Ardelean	<i>Limba înainte de toate și în toate</i>	27
Andrei Șaguna	<i>Românii s-au zbatut mai mult pentru limbă decât pentru viață</i>	28

Andrei Bârseanu	<i>Asociațiunea nu va face literatură și știință, ci numai va sprijini literatura și știința</i>	29
Iuliu Moldovan	<i>Problema Munților Apuseni</i>	30
Ion Duma	<i>Eminescu și românii din Ungaria</i>	31
Vasile Ladislau Pop	<i>„Luptele politice nu numai că ne-au răpit timpul, dar au înstrăinat frați de către frați”</i>	32
Vasile Ladislau Pop	<i>“Numai lumina, numai cultura ne poate mântui: cultura și lumina trebuie să ne dea putere în brațe, ca să ne știm apăra viața, și minte și înțelepciune spre a ne ști conserva și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții”</i>	33
Vasile Ladislau Pop	<i>«(...)În loc de a trage unii într-o parte, alții în alta, în loc de a lucra unii spre stricarea și slăbirea altora ca să ne ridicam persoanele noastre (...)»</i>	34
Sebastian Stanca	<i>Pastelele lui Alecsandri</i>	35
Andrei Bârseanu	<i>„Oamenii mari se cunosc după seriozitatea cu care tratează chiar și lucrurile mici”</i>	36
Andrei Șaguna	<i>„Suntem fiii unei patrii umane, culte și constituționale”</i>	37
George Barițiu, Iacob Bologa	<i>“Nici unu poporu care nu cultiva artile si industri'a, nu are dreptu a se numerá intre poporale civilisate”</i>	38
Acad. Radu P. Voinea	<i>Asociațiunea a avut un rol important în realizarea unității spirituale și naționale a tuturor românilor</i>	39

Vasile Ladislau Pop	<i>„Asociațiunea nutrește și conservă spiritul național, cultivă și conservă limba și prin aceasta existența națională”</i>	40
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Înființarea unei școli române de fete în Sibiu</i>	41
Iacob Bologa	<i>Numai dezvoltarea facultăților spirituale, numai luminarea minții, numai cultura cea adevărată, norocesc, fericesc pe om, va noroci și va ferici pe poporul român</i>	42
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Asociațiunea pentru înaintarea în cultură a femeii române</i>	43
Iacob Bologa	<i>Poporul român singur prin cultură poate să se înalțe la acea vază și demnitate care l-ar putea mântui de nenumăratele rele ce-l apasă</i>	44
Iacob Bologa	<i>Asociațiunea este de nespus folos nu numai pentru români ci și pentru popoarele conlocuitoare</i>	45
George Barițiu	<i>Raport general asupra stării Asociațiunii, 1889</i> ...	46
Antonie Plămădeală	<i>Darul Asociațiunii către poporul român</i>	47
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	48
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	49
Elena Macavei	<i>Rolul Asociațiunii ASTRA în rolul emancipării femeii și educația copiilor</i>	50

Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Emil Cioran (între afinitățile afective și refuzurile selective)</i>	51
Ștefan Pascu	<i>Rolul național-cultural al ASTREI</i>	52
Andrei Șaguna	<i>Munca este onoarea și reputația cea mai mare a omului</i>	53
Timotei Cipariu	<i>Școlile elementare sunt fundamentul culturii naționale și a literaturii naționale</i>	54
Timotei Cipariu	<i>Două gimnazii pentru înaintarea culturii naționale la Năsăud și Blaj</i>	55
Timotei Cipariu	<i>Cauzele naționale, prin bărbați energici, capabili de orice sacrificiu</i>	56
Cristofor I. Simionescu	<i>Astra și Țările Române</i>	57
Mihai Sofronie	<i>Vasile Stroescu, un filantrop aproape uitat</i>	58
Matei Pamfil	<i>Andrei Bârseanu și Asociațiunea</i>	59
Matei Pamfil	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna și Asociațiunea</i>	60
Elena Macavei	<i>Călătorie în China</i>	61
Elena Macavei	<i>Glume, anecdote în publicațiile ASTREI</i>	62
Caius Iacob	<i>Matematica românească de la Gheorghe Lazăr la Traian Lalescu</i>	63
Nicolae Nicoară-Horia	<i>Schiță de portret - Atanasie Marian Marienescu –</i>	64
Tatiana Benchea	<i>Creativitatea, izvor de energie</i>	65

Sergiu Găbureac	<i>Crizele și biblioteca publică</i>	66
Mihai Racovițan	<i>Sibiul în anul evenimentelor decisive – 1918</i>	67
Mihai Racovițan	<i>Rosturile Sibiului în revoluția română din Transilvania de la 1848-1849</i>	68
Antonie Plămădeală	<i>ASTRA – Ctitorii și ctitoriile ei</i>	69
Vasile Avram	<i>Sensuri bipolare în poezia lui Blaga</i>	70
Vasile Avram	<i>Ritual pentru Noica</i>	71
Vasile Avram	<i>Codul Eminescu</i>	72
Vasile Avram	<i>Modelul Cioran</i>	73

VASILE AVRAM

Modelul Cioran*

Un mare spirit european, indisolubil legat de Sibiu și de Rășinari (spațiu a cărui imagine a păstrat-o în memorie, până în ultima clipă, cu nostalgice conotații sentimentale) a plecat să-și lege drumul, în eternitate, de drumurile înaintașilor săi într-o valoare. Opera lui ia, de-acum, statut de eternitate, constituindu-se ca reper esențial pentru omul doritor să se cunoască pe sine, să-și fixeze norme existențiale, să dea un sens durabil vieții.

Chiar dacă, precum singur a mărturisit, n-a îndrăznit să revină în spațiul natal, pentru a nu altera, cu o suprapunere temporală târzie, icoana imaculată din amintire, el nu este mai puțin al nostru, tot așa cum este al umanității întregi. Exemplara sa scrutare în interiorul unei conștiințe neliniștite și întrebătoare, fără false menajamente legate de orgoliu și fără ocolirea perimetrelor alunecoase, va rămâne pentru totdeauna un model etic referențial.

De-acum, pentru Cioran, la „neajunsul de a te naște” se adaugă „neajunsul de a muri”. Un nou model de reflecție care capătă, în lumina scrierilor sale și, mai ales, a ascezei morale în care și-a trăit întreaga viață, reverberații axiologice esențiale.

* Conferință susținută în ziua de 6 mai 2000.

Cioran: imposibila convertire

După ce ne-a fost atâta vreme interzis, blamat, blasfemat, exorcizat — Cioran ne inundă acum conștiințele cu puterea năvalnică a unui râu în primăvară. Atât de mult ne lăsăm copleșiți de spiritul lui, încât părem dispuși să-i subordonăm până și destinul colectiv al momentului, să găsim în el cutia de rezonanță a spleenului nostru postrevoluționar, a tuturor neîmplinirilor și scârbelor care ne bântuie existența. Faptul că a devenit celebru în toată lumea adaugă poftei noastre de a ni-l apropia un vădit caracter de „snobism național” (să-i zicem antisnobism, totuși), asociat cu iluzia că prin el ne-am putea răzbuna starea vegetativă, am putea lua în coarne acest sfârșit de veac.

Puțini sunt însă cei ce nu rătăcesc calea spre el, cei care-și dau seama cât de greu este să-l descoperi prin pădurea de semnificații a prezentului. Uneori ți se pare că l-ai prins, îl ții în brațe, dar o clipă mai târziu te trezești că râsul lui ironic sau condescendent răsună în altă parte — ceea ce ții la piept nu-i decât o mască, una dintre multele măști suprapuse care-i acoperă chipul. Te întrebi atunci dacă nu cumva însăși esența a ceea ce este el a devenit, după jocul atâtor ipostaze proteice, o simplă mască. Nu cumva ar trebui să luăm în serios avertismentul lui: „mi-am pus masca rațiunii și masca a ajuns să se substituie feței, să uzurpe restul”?

L-ai invidia pentru puterea detașării, dar numaidecât constăți că nici detașarea nu-i decât o mască. A orgoliului rănit. L-ai acuza de egoism ipocrit, dar ți-e teamă să nu atingi punctul sensibil din care să exclame: „Cu ce drept îmi arunci în față adevărurile mele? Îți arogi o libertate pe care o respingi. Tot ce susții este adevărat, recunosc. Dar nu te-am autorizat să fii sincer cu mine.”

Îți dai seama în cele din urmă că orice încercare critică asupra operei și personalității lui e nu numai zadarnică ci și oarecum ridicolă pentru cel care o

întreprinde. Admiți, împreună cu el, că „critica este un contrasens — trebuie să citești nu ca să-l înțelegi pe celălalt, ci ca să te înțelegi pe tine însuși”.

Dar iarăși cazi în paradox. Convins că, citindu-l pe Cioran, te citești pe tine, ai putea crede că e suficient să prinzi un fir din stufoșul, multicolorul și adesea contradictoriul său discurs — cel pe care-l consideri cel mai propriu gândului tău gândit de el — și, urmându-l, să ajungi la luminiș. Amară decepție. Căci gândul te învârte atât de mult pe spirala paradoxului încât atunci când te scoate la liman — dacă te scoate — ești mai zăpăcit și mai stors de certitudini decât în momentul pornirii. Hotărât lucru, Cioran nu e un spirit încurajator. Zadarnic ai spera că, frecventându-l, ți-ar putea „lumina calea spre împlinire, spre descoperirea sensului vieții” — cum se spune despre alți mari gânditori. El nu e decât oglinda care ți se așază mereu în față spre a te arăta cum ești, nu cum ai vrea ori ar trebui să fii. Și, Doamne, ce cumplit de greu e, câteodată, să te privești în oglindă! Mai ales în una care-ți reflectă și partea de subconștient a chipului, ba chiar și ceea ce am putea numi existența de rezervă (criteriul salvării prin ignoranță, misterul acceptat). A gândi împreună cu el înseamnă „a înceta să venerezi, înseamnă a te răzvrăti împotriva misterului și a-i proclama falimentul”.

Se pare deci că singura modalitate de a ți-l apropia este de a te izola de el. Nu a-l abandona, ci, am spune, a-l închide într-un ou. L-ai citit, l-ai gândit și l-ai pus de o parte, spre a fi clocit de timp și a nădăjdui că s-ar putea ivi de acolo, cândva, un pui de gând care să te însoțească la nevoie în lungul drum al propriei tale singurătăți, în „îndelungul dezgust senin” la care te-a condamnat existența.

Ai putea, astfel, înghesui acolo toate maladiile care-ți bântuie spiritul, toate chinurile nopților de nesomn, de la îndoială la disperare, de la scepticism la angoasă, de la sentimentul frustrării la ideea de renunțare, de la plictis la dezgust existențial.

Te-ai alege cu o consolare: că nu ești chiar singur în suferința ta, că imensul salon al spitalului de boli noetice în care te-a aruncat luciditatea (virusul cel mai periculos al existenței) mai are, în celălalt colț, un pacient. Să te uiți peste umăr și să vezi

12..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

cu ce fel de medicamente își tratează greața existențială. Azi, cel puțin, balsamul oblojitor al cuvintelor, cu ajutorul cărora sinuciderea e mereu amânată? Dacă nu, îți spune tot el, n-ai decât să piei, și te scufunzi în neant, să dispari pentru totdeauna.

O mai perfectă rețetă a disperării nici că se putea. Noroc totuși că Cioran nu este un autor foarte citit, în ciuda notorietății sale. Sau, dacă e citit, nu e înțeles în profunzimea mesajului său, altfel ar trebui interzis, poate chiar judecat pentru delict grave împotriva gustului de a trăi. Căci el năruie, de-a lungul întregii sale opere, cu o plăcere diabolică, cele mai elementare valori ale omului comun: fapta, patria, credința, speranța. El propovăduiește solitudinea, neangajarea, inacțiunea, renunțarea, abstragerea din realitate. Pentru el, singura rațiune de a trai este lipsa de sens a vieții: „perseverăm în viață tocmai pentru că nu se sprijină pe nimic, pentru că îi lipsește până și umbra unui argument”. Un copil răzgâiat care, de câte ori primește în dar câte o felie de existență, se strâmbă, întoarce spatele, lovește în ea cu piciorul. „Prea târziu, prea târziu!”, exclamă el invariabil.

Dar de unde oare această teribilă înverșunare împotriva așezămintelor vieții? Ai putea crede că provine dintr-un mare eșec de tinerețe, dintr-o ratare, dintr-o înfrângere în perimetrul existenței liniare. Știm că a țâșnit spectaculos în sfera valorilor intelectuale, obținând chiar premiul pentru debut cu *Pe culmile disperării*. I se profila o bună deschidere în orizontul culturii, i se putea rezerva un loc privilegiat între colegii de generație. Dar el a vărsat cu bună știință și dinadins șiștarul cu lapte, refuzând confortul valorii recunoscute, disprețuind solidaritatea de generație, înrolarea într-un front — fie el și cultural-filosofic.

A preferat condiția unui Buddha revoltat și, pentru că n-avea vocația ascezei mistice, s-a exilat în două sfere concentrice care nu promiteau nici o deschidere: spiritualitatea franceză și propriul său eu. Totul sau nimic, pare să fi fost deviza lui: un zeu încoronat cu laurii cei mai de preț, ori un ratat notoriu. Lumea din jur, cu mizeriile

ei politice, cu activarea instinctelor primare, cu prostituarea spiritului și cu agitația sterilă a faptei nu-l mai încăpea.

Un act de teribilism juvenil? Mai degrabă o opțiune conștientă supusă unor riscuri ale căror efecte nu le putea intui. O provocare aruncată destinului. Un abandon în brațele aventurii. Dar și o extraordinară ambiție susținută de orgoliu, o punere în lucrare a demonului interior pe baza unui pact de tip faustic ale cărui clauze ignorau orizonturile vieții normale și demolau valorile recunoscute? Fapta? Dar fapta nu e decât o degradare morală, de vreme ce „renunțarea este singura formă de acțiune care nu înjosește”. Gloria? Da, poate, căci „a aspira la considerație e de înțeles în cele din urmă”, dar „când n-ai pe nimeni față de care să îți să faci impresie bună, ce rost mai are să te istovești pentru a trece drept cineva?”. Fericirea? Un citat preluat din Keats spune totul: „Sunt un laș, nu pot îndura suferința de a fi fericit.” Iubirea? „A-ți iubi aproapele e de neconceput. Cine-i cere unui virus să iubească alt virus?” Credința în divinitate? O idee insuportabilă, de vreme ce îl urăște pe Creator tocmai pentru că l-a obligat la „umilința și la rușinea de a fi”. Rămâi uimit cât de profund apostolică este sfidarea aruncată creștinismului de către fiul unui preot. Nu de pe poziții ateiste, firește (Cioran este mai degrabă un „antiteu” decât un ateu), ci din revoltă față de un Dumnezeu imperfect, rău, neputincios. Numai că iarăși ne izbim aici de un paradox tipic cioranian: ceea ce am putea numi valorizare prin negație, identică celei aplicate națiunii care l-a născut și de care s-a rupt atât de brutal: dezvăluindu-i defectele, deschide calea spre o nouă întrupare, după modelul oricărei inițieri de tip mitic.

Rugăciunea lui sună și ea paradoxal: „Doamne, dă-mi tăria să nu mă rog niciodată” — pandantul perfect al speranței în mântuire ilustrat de acel „cred, Doamne, ajută necredinței mele”, atât de drag unui alt mare spirit care, la antipodul lui Cioran, și-a transferat, prin credință, suferința și deziluzia în bucurie. După cum paradoxal este modul în care se raportează la neamul de care aparține: asemeni unui

14..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

părinte care-și ceartă fiii: „sunteți niște neisprăviți, n-o să faceți nimic în viață”, dar nutrește speranța ascunsă că profeția nu i se va împlini.

Fiindcă Cioran este, oricât ar fi vrut să se elibereze de „neantul valah”, o ilustrare a unei laturi esențiale a sufletului românesc: scepticismul funciar, îngroșat uneori până la un pesimism fanatic, până la a generaliza și permanentiza autoblestemul din „Rugăciunea unui dac”. Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus, par a-i da cu tifla ursitoarele: cu cât fugi mai tare de tine, cu atât propria ființă (cealaltă ființă?) te chinuie mai mult cu prezența. A vrut să-și nege originea, să-și urască neamul, să iasă dintr-un spațiu căruia nu i-a înțeles (ori n-a vrut să-i înțeleagă?) valorile, dar celălaltul din el a prefăcut apostazia în elogiu. S-a ambiționat să intre în universalitate pe cea mai glorioasă poartă, cea a limbii franceze (limba fiind pentru el singura expresie a patriei) și a reușit. Dar parcă tocmai această reușită, faptul de a fi declarat „cel mai mare stilist al limbii franceze”, i-a dărâmat și ultimul punct de sprijin în mersul prin existență, ultimul capăt de ideal. Nu numai că nu-l încântă, dar parcă-i stânjenește notorietatea. Se simțea mai bine în singurătatea anonimatului, prăbușit în prăpastia fără fund a lăuntrului său, sfidând din perspectiva unei posibile ratări (căci, după el, cel care ratează e mai demn de interes decât cel care reușește) agitația sterilă a veacului. Fiindcă Cioran se simte și se declară un bolnav cronic al unui timp bolnav și el până-n măduvă. „Scepticul de serviciu al unei lumi în agonie”, cum singur o spune.

Dintr-o generație celebră, Cioran a rămas, se pare, ultimul supraviețuitor. Tocmai el, cel mai fragil, cel mai supus amenințării morții încă din prima tinerețe, cel mai dezgustat de existență, cel mai păcătos, cel mai imprudent, cel mai fără de gardă. În ultimii ani, se pare că a încetat și să mai scrie (cel puțin așa a declarat public de mai multe ori) și deci, și-a anulat și pretextul amânării încă o dată a sinuciderii („o carte, spune el, este o sinucidere amânată”). Și totuși nu și-a modificat nici crezul moral, nici stilul de viață. A rămas ca un exemplu și un avertisment pentru optimiștii de duzină, cei care își gâdilă cu nonșalanță spiritul, care uită de moarte și de agonie, alergătorii după

glorie, înotătorii vânjoși în apele cotidianului, socialiștii, democrații, liberalii extremiști, tiranii cu simțul viciat al veșniciei — într-un cuvânt, cei care iau viața prea în serios.

Un profet care se amenință în profeția lui mai întâi pe sine. Un mare automutilat psihic, un răzvrătit care-și dă foc în piața publică spre a avertiza împotriva falsei dulceațe a vieții, un mizantrop iremediabil și, în același timp un „ipsofob” încrâncenat.

Naturile senine îl compătimesc, îl ignoră sau îl disprețuiesc. Colegii de spirit îl ceartă prietenește și încearcă să-l momească spre acceptarea convențională a vieții (exemplul Noica). Dar el și-a luat greața existențială în serios, s-a lăsat cuprins de ea până-n măduva ființei, așa încât un compromis cu viața (ori cu divinitatea) n-ar însemna decât o trădare, o anulare de sine. Dacă ai refuzat cu bună știință drumul cel larg și neted pentru a o apuca prin mărcinii negației, dacă ai scuipat sânul care te-a alăptat în copilărie, dacă ți-ai smuls singur rădăcinile care te fixau într-un spațiu — a te converti la bucuria vieții n-ar aduce decât o dublare a suferinței. „Atât de împlinit în singurătate, încât cea mai neînsemnată întâlnire e o răstignire pentru mine.” Așa încât zadarnic încercăm să-l vedem pe Cioran cu noi, lângă noi chiar dacă tentația reînțoarcerii îl roade uneori ca un ferăstrău. Va trebui să-l înțelegem și să-l acceptăm drept ceea ce este: un Anti-mesia propovăduind în pustiul spiritual al veacului, un magistral dresor de cuvinte, capabil să concureze puterea magică prin care s-a dat nume lucrurilor, o voce răsunând până în străfundurile conștiinței noastre, când sub chipul unui țipăt cosmic („dați-mi un alt univers — sau mă prăbușesc!”) când al unui aforism dezabuzat, continuând să-și poarte prin lume „o mândrie de zeu discreditat”.

Metamorfozele unei măști: Cioran și Păcală

Cine se sinucide citindu-l pe Cioran? Cei care n-au simțul umorului, care-l iau totdeauna și necondiționat în serios. Întocmai ca pe Păcală.

Pe măsură ce pătrund mai adânc în țesătura plină de noduri derutante a scrisului lui Cioran și — pe de altă parte — pe măsură ce citesc comentariile dedicate lui de către tot mai numeroși exegeți contemporani (comentarii care nu o dată se bat cap în cap), înclin să cred că spiritul său — pe cât de grav și de sobru în substanța gândirii interioare, pe atât de hâtru și de jucăuș în dimensiunea relațiilor comunicative — nu este deloc străin de portretul simbolic al lui Păcală, așa cum a fost el trasat de proteica rețea tipologică a snoavelor românești. Și câteodată nu mă pot stăpâni să-mi închipui cum, amuzându-se de osârdia noastră întru a-i descâlci gândurile presărate în cărți și de ideea că, intenționat sau nu, le-a jucat un fel de farsă cititorilor săi înclinați spre dileme existențiale, „marele sceptic al sfârșitului de mileniu” ne zâmbește oarecum ironic de dincolo de nori.

Chiar dacă mulți fanatici ai interpretării unilaterale ar putea strâmba din nas în fața unei asemenea comparații, sper să se vadă îndată că ea nu e nici hazardată, nici neavenită și nici pe departe înjositoare pentru Cioran. Cei ce cunosc constantele etnologice ale spiritului românesc știu că el are o foarte dezvoltată componentă ludică, umoristică și satirică, distilată în timp ca o contrapondere la cea fatalistă și contemplativă din doine și din *Miorița*¹. Iar

¹ Cercetătorii domeniului au ajuns la concluzia că repertoriul snoavelor românești — avându-l ca personaj central pe Păcală — este incomparabil mai bogat decât cel al popoarelor vecine.

cei care-l cunosc cu adevărat pe Cioran știu — așa cum știa prea bine și el — că, oricât a încercat, nu s-a putut niciodată rupe de sinele său adânc în care pluteau, ca într-un creuzet arhetipal, sevele fruste, mustoase, haotice, vitalist-serpentine ale strămoșilor săi de neam¹. Dincolo de ecranul lamentației tragice, și uneori în pofida acesteia, un val de umor sănătos străbate de la un capăt la altul scrierile lui Cioran. Un umor care, analizat fără prejudecăți, se dovedește a fi o reverberație târzie a manierei în care membrii comunității românești tradiționale făceau din când în când haz de necaz, sustrăgându-se astfel — cu mai mult succes, se pare, decât Cioran — de sub ceea ce Eliade numea „teroarea istoriei”. Un haz uneori fantezist și absurd, de factură urmuziană, alteori spumos, sarcastic, grosier, mușcător, de tip caragialian.

Trebuie precizat, firește, de la început, că Cioran este un Păcală de geniu — unul urcat, adică, în amvonul creației culturale majore, cum ar fi spus Blaga. Dotat cu rarul har al împielițării gnomice într-unul din spiritele ce modelează la colțuri de veac ideile dătătoare de paradigmă, având în bagajul său intelectual o vastă cultură (filosofică, literară, artistică, teologică),

Se știe astfel că, fără a pune la socoteală anecdotele sau bancurile care circulă liber în cele mai diverse pături sociale (unele nu foarte îndepărtate de creațiile folclorice ale genului), există vreo 4.000 de tipuri de snoave, de trei ori mai multe decât la ucraineni, de treisprezece ori decât la ruși și de peste douăzeci de ori decât la vecinii noștri din vest și sud-vest (vezi prefața lui OVIDIU BÂRLEA la *Antologie de proză populară epică*, 3 vol., E.P.L. 1966, p. 48 — antologie în care pot fi consultate și o bună parte dintre amintitele snoave, transcrise din sursă directă, adică de la informatori în viață în acea vreme). Pentru o inventariere și clasificare tipologică a snoavelor, vezi S.C. STROESCU, *La typologie bibliographique des facéties roumaines*, 2 vol., Ed. Academiei Române, Buc., 1969. Pentru o succintă sinteză a „isprăvilor” lui Păcală, vezi O. BÂRLEA, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, Ed. Științifică și Enciclopedică, Buc., 1976, p. 275–281.

¹ Iată doar una dintre mărturisirile ce atestă fatalitatea acestei legături: „J’ai tourné le dos a ma patrie, mais je traîne loin d’elle m’a inculquées dans ma naissance avant même” (*Cahiers*, Éd. Gallimard, 1997, p. 928). N.B. — Menționez că, întrucât textul *Caietelor* dublează în mod fericit, ideatic și tematic, restul operei — având și un plus de substanță intimă densă și vie —, mi-am extras marea majoritate a citatelor de aici. În continuare, trimiterile vor indica în paranteză numărul paginii din ediția franceză (cea românească, apărută de curând, în trei volume, la Editura Humanitas, având pe alocuri erori de interpretare a sensurilor).

18..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

debordând de inteligență creativă, mânuind cu o dexteritate ieșită din comun sofismul, paradoxul, oximoronul, antinomia, metafora generativă, dar intuind totodată cum nu se poate mai exact pofța noastră de a ne deda uneori giumbușlucurilor pe muchie de sens. Întocmai ca Păcală: pe cât de activ și de inventiv, pe atât de dispus să cedeze unei abulii reflexive sub imperiul căreia, ostenind uneori să-i păcălească pe alții, se păcălește pe sine. Pe cât de vesel¹, de sociabil, de vorbăreț (nu-i plăceau, se pare, anturajele unde bârfa subțire și elegantă era la ea acasă), pe atât de torturat de demonii singurătății; pe cât de frivol în angajamente conjuncturale, pe atât de consecvent în susținerea unor pariuri existențiale; pe cât de absurd în situații fără relevanță condițională, pe atât de serios în respectarea convențiilor sincerității, chiar dacă multe dintre acestea se dovedesc, pe parcursul evenimentelor, fatale și pentru el, și pentru partenerii de relație.

Resursa principală a păcălelilor lui Cioran este, conform propriilor sale mărturisiri indirecte, instinctul disimulării. Adică masca — mai precis o suită succesivă de măști îmbrăcate din nevoia de a-și proteja spiritul interior de privirile indiscrete ale oamenilor și, de la un timp încoace, ale lui Dumnezeu. Și, cum se întâmplă adesea fără voia noastră, masca ajunge, în cele din urmă — ca în marile ritualuri de inițiere — să se substituie feței, adică imaginii originare, chipului autentic al sinelui. „*J'ai pris le masque du détachement*, mărturisește și el, *et la masque a fini par se substituer au visage*” (p. 975). Cioran a purtat, pe rând, masca înțeleptului precoce, scormonind cu aviditate bibliotecile de filozofie; masca tânărului fanatic, revoltat, anarhist, străbătut de fervori în stare să răstoarne nu numai lumea din jurul lui, ci și întregul univers văzut și nevăzut („*J'ai déclaré guerre à l'univers*”; „*j'ai donné un ultimatum*

¹ „Tu es gai — îi spune într-o zi Eugen Ionescu — et tu as écrit des livres pessimistes: je suis triste, et j'ai écrit des livres gais” (p. 976).

à Dieu ou à ce qui en tient lieu”, p. 978); masca exilatului dezabuzat, acrit de mulțimea încercărilor sorții, pus pe înjurături nu numai la adresa propriei sale apartenențe etnice („*Je malheur d’être roumain: le drame de l’insignifiance*”), ci și a spațiului matricial din care a reușit să evadeze și pe care-l face responsabil de toate eșecurile sale („*Mes attaques contre la Roumanie, ou je le rendais responsable de mes infirmités et mes inaccomplissements*”, p. 941; masca „scepticului de serviciu al veacului”; masca profetului anunțând iminenta autodistrugere a lumii; masca misticului retras în deșerturile sinelui gol; masca ratatului; masca sinucigașului oprit mereu de la înfăptuirea gestului final de vocea unui greier mărunț din ureche.

Sunt măști care-i ascund când timiditatea (vezi episodul cu fata din Sibiu — p. 167), când extazul nebun (cum a putut, se întreabă el rememorându-și vârsta la care a scris *Pe culmile disperării*, „*survivre a tant de fièvre, d’extase et de folie*”?), când sentimentul zădărniceii de extracție ecleziastică („*le sentiment de la nullité universelle, l’inutilité flagrante de tout*”), când teribilul său orgoliu rănit (mobilul, în ultimă instanță, al tuturor succeselor și eșecurilor sale)¹, când dorul fără leac (de țară², de anii copilăriei³, de prieteni⁴, de Dumnezeu¹, de sine însuși²).

¹ Un orgoliu satanic, alimentat mereu din sine însuși, fără putința de a-i potoli vreodată printr-o renunțare deliberată: „Je m’en veux de n’avoir pas le don du renoncement, la seul dont il soit légitime de tirer l’orgueil. Mais un renoncement dont on est fier n’est plus un renoncement” (p. 510). Rezultă că numai moartea l-ar mai putea salva din ghearele lui, întrucât „il n’y a qu’une manière de tout posséder: ne rien désirer” (p. 996).

² „Mon pays: ce n’est pas une patrie, c’est une plaie, une blessure qui n’arrive pas a se cicatriser” (p. 845).

³ O copilărie „plus qu’heureuse: couronnée” (p. 952) — fapt care cere o compensație: blestemul dorului niciodată stins.

⁴ Într-o seară când, după treizeci și unu de ani de despărțire, aude la telefon vocea lui Dinu Noica, notează în jurnal: „J’en suis retourne”. Pe de altă parte însă, evită pe cât posibil să se întâlnească cu vechii prieteni, fiind conștient că „ceux avec qui on s’entend le moins bien, ce sont les vieux amis. Ils nous connaissent trop bien pour que nous puissions les persuader de la profondeur et la sincérité de nos expériences” (p. 987).

În rețeaua proteică a acestor măști care-l detașează de sinele propriu se instituie cu timpul, ca singură stăpână a relației dintre *eu* și *lume*, percepția de al doilea grad — cea care-l și împiedică să coboare (cum îi îndeamnă Sf. Augustin pe sceptici) în acel *adânc mai adânc decât noi înșine*, unde l-ar putea regăsi și pe Dumnezeu. De acest eu al măștii se lovește orice tentativă de despărțire a sinelui: „*Le moi, voilà l'obstacle! Je n'arrive pas à le franchir. J'y suis rivé, incurablement*” (p. 997). Dacă există cumva — în ciuda convingerii logice a universalității neantului — o realitate anume, ea este exclusivă cea a simțurilor și gândurilor acestui *moi* care filtrează continuu senzația și intuiția³. Iar sinele propriu — sinele arhetipal despre care am vorbit — nu se manifestă decât în stările de abandon al lucidității, de regulă prin coșmaruri nocturne de felul celui după care Cioran mărturisește că s-a trezit din somn „*en appelant ma mère au secours...*” (p. 996).

Reiese deci de aici că cel care păcălește nu este sinele adânc, ci masca. Urmează să vedem cum.

Șirul inepuizabil al snoavelor cu Păcală începe, conform tradiției, cu episodul în care acesta moștenește de la părinți, împreună cu cei doi frați ai săi, o vacă, o singură vacă. Pentru că n-aveau cum s-o împartă la trei, frații

¹ Mărturisind că e, asemenea pustnicilor retrași în pustiu, „*fatigué de chercher Dieu*”, ba chiar bolnav de divinitate („*Dieu; une maladie don ton se croit guéri parce que plus personne n'en meurt pas et don ton est surpris, de temps en temps, de constater qu'elle est toujours là*”, p. 963), își mărturisește cu aceeași feroare nostalgia ființială a paradisului: „*je suis né avec elle, je la traînais déjà avec moi avant la naissance*” (p. 991).

² E vorba, firește, de sinele autentic, nu de cel superficial cu care, spre neplăcerea lui, se întâlnește în fiecare zi. Pe acesta, în mod evident, îl detesta: „*Je me suis trop habitué à moi, pour pouvoir m'en séparer sans quelque déchirement. Je me suis aussi trop détesté — et cela est mauvais car les liens les plus solides sont ceux de la haine*” (p. 984).

³ O realitate la care nimeni nu va înceta să se raporteze decât odată cu moartea, când crede el „*avec nous, tout meurt, tout cesse pour toujours. Quel avantage, quel abus que la mort! Sans aucun effort de notre part, nous voilà maîtres de l'univers, puisque nous l'entrons dans notre disparition*” (p. 989). În virtutea acestei realități care recompune *à l'envers* conținutul oricărui dosar personal, totul e manevrabil, până și destinul. Totul, cu excepția morții, prin care acel Dumnezeu în care ai refuzat să crezi își ia totuși revanșa.

recurg la un soi de „ordalie transferențială”: convin să construiască fiecare câte un grajd și să lase opțiunea proprietății în seama vacii: în care grajd va intra întâi acolo, să rămână definitiv. În consecință, frații mai mari asudă cât e ziua de lungă, durându-și grajduri solide și impunătoare de bârne, în vreme ce Păcală abia se străduiește să încropească un umbrar de frunze. Iar vaca, atrasă de verdeța proaspătă a acestuia, intră în el.

Similia similibus, Cioran își construiește un umbrar de cuvinte. Cu toate că a studiat temeinic filosofia și ar fi putut fără îndoială alege, în concurență cu mulți dintre colegii săi de generație, calea afirmării printr-o operă sistematică, bine documentată, îndelung trudită în cadrele epistemice ale timpului, el a ales să „uite” tot ce-a învățat, să se lepede de filozofie ca de o doică stearpă și să-și exprime gândurile prin fulgurații aforistice, mizând pe prospețimea sincerității și originalității¹.

Ne-am putea întreba de pe acum, încă înainte de a examina celelalte similitudini, dacă Păcală — *id est* Cioran — a procedat cum a procedat dintr-un calcul preliminar al variantelor de succes, din pură naivitate (naivitatea copilului sau a nebunului care e sigur că lumea se va plia spontan dorințelor sale), sau dintr-un impuls inconștient modelat de jocul aleatoriu al unor șanse iraționale. În al doilea rând, dacă opțiunea efortului minimal al ființării (nu însă și al ființei) a generat în timp un câștig sau o pierdere de substanță ontologică. Greu de răspuns la ambele întrebări, și nu e de mirare că nici povestitorul popular și nici Cioran nu se lasă ademniți de o asemenea ispititoare cauzistică. Cert e că Păcală se grăbește să scape de vacă — și, fire întoarsă cum e, o vinde unui copac din pădure care, scârțâind în vânt, pare a promite că-i va oferi banii pe ea într-o zi de marți („*scârț, scârț, până marț*”),

¹ Dar acest lucru și pentru că avea o aversiune funciară față de „jargonul filosofic” (p. 947): „J’ai horreur de la philosophie; je n’aime que la métaphysique et l’anecdote” (p. 993).

iar Cioran dă pur și simplu cu piciorul în toată moștenirea de tradiție și de cunoaștere acumulată în timp, livrându-se unui joc al orgoliilor interioare. Între speranță și disperare (speranța că va deschide la un moment dat lacătul lumii și disperarea că, simplu muritor fiind, nu găsește nicăieri cheia), transpune mai întâi pe hârtie, dintr-o singură răsufare, strania izbucnire humorală cu titlul *Pe culmile disperării*. Apoi, ratându-și cu bună știință șansa de a valoriza pe un plan superior succesul — ce e drept, mai degrabă, eclatant și surprinzător decât dătător de certitudini — obținut după publicarea ei, îndată ce i se ivește ocazia pleacă în lume. Iar de aici încolo păcălelile se țin lanț.

Prima dintre ele se răsfrânge asupra părinților, care probabil așteptaseră de la el să urmeze, dacă nu calea preoției, asemenea tatălui, măcar un drum în concordanță cu exigențele moralei creștine și ale tradiției patriotice de care se lăsaseră animați înaintașii săi ardeleni. O a doua păcăleală o trage colegilor, prietenilor, rudelor, tuturor celor care, citindu-i cartea de debut, fuseseră siguri — având disperarea fără de ieșire emanată, puternic mirositor, din substanța ei purulentă — că va alege soluția sinuciderii. Urmează o păcăleală mai inocentă: când i se oferă o bursă de studii în Franța — pentru a fi îmboldit să treacă de la expresia frustă la o manifestare mai temeinică a aptitudinilor sale intelectuale — își folosește timpul nici mai mult, nici mai puțin decât rulând cu bicicleta în lungul și latul țării, uitând voit de obligația prezentării către Institutul Francez din București măcar a unui plan de lucrare care să acopere motivațional încrederea acordată. Și, întocmai ca Păcală, atunci când i se cere socoteala, recurge la tot felul de subterfugii: ba că are nevoie de mai mult timp de gândire, ba că încă n-a găsit un subiect acceptabil, ba că vrea mai întâi să cunoască de la sursă terenul de lucru¹. În sinea lui însă luase o hotărâre

¹ Mai târziu va găsi justificări de același tip și pentru faptul că nu s-a făcut pustnic (între altele că, în sufletul lui, sentimentul totului ca la sfinții deșertului, sau că, bolnav fiind, deci obligat

definitivă: nu buchisirea disciplinată în perimetrul unor locuri comune, ci explozia frustă și profund revelatorie a unui spirit care deja se încarcă de angoase, de dubii, de deziluzii, de cenușă. Orgoliul său ieșit din comun îl îndemna mereu să nu se alinieze niciunui front intelectual gata constituit¹, ci să încerce, oricât de absurd ar părea, marea cu degetul. Ori totul, ori nimic. „*L'Apocalypse, oui: la révolution non. Je puis collaborer à une fin ou à une genèse, à une catastrophe finale ou initiale, mais non à un changement, à un mieux ou à un pire quelconque*” (p. 957).

În încercarea obstinată de a lua lumea-n piept, dovedește un curaj și o îndrăzneală pe măsura nonșalanței cu care Păcală prinde la jug lupul și ursul care i-au mâncat boii, ori îl pune pe Michiduță să țină degetul în locul cuiului lipsă de la o roată a carului — cui pe care cine altul decât el, dracul, l-a făcut să dispară? Uneori, ca și Cioran, Păcală disimulează copios, râzându-și pe sub mustață, dar măcinând în minte planuri care de care mai ingenioase. De pildă: lăsându-se cu bună știință păcălit încă dintru început de către popa la care intrase slugă, acceptă tacit să ducă la moara încornoraților sacul de cenușă pe care sfinția sa îl substituise sacului de grâu. Acolo însă, strigând în gura mare că a fost furat în mod ordinar, pretinde de la mai marele dracilor să i se dea înapoi sacul de făină, altfel va duce în lung și în lat vestea că la moara aceea oamenii sunt înșelați — și, ca urmare, nimeni nu va mai veni să macine

să țină dietă, ar fi murit de foame, fiindcă „il n'y a pas de maisons de diététique dans le désert” (p. 865). La fel de histrionice par uneori justificările pentru renunțarea la sinucidere: că nu poți ucide ceea ce este ireal — adică viața (p. 964) — sau, dimpotrivă, că s-a obișnuit atât de mult cu ideea sinuciderii, încât „elle relève de l'évidence, de toutes ces choses qu'on oublie de faire” (p. 803).

¹ Îl scoate din sărite și faptul că cineva, într-un cerc modern îl numește „un des plus grands...”. „Sans compliments”, strigă el, ridicându-se în picioare, adânc jignit de restricția formulării. „C'est une manque de générosité — notează el apoi în jurnal — que de formuler des restrictions dans l'éloge qu'on adresse à quelqu'un” (p. 258).

acolo¹. Compensație pentru compensație: e suficient să faci un târăboi teatral bine jucat pentru a-i șoca zdravăn pe cei din jurul tău.

Asemeni lui Păcală, Cioran nu se sinchisește de sacul de cenușă cu care a plecat de acasă. El știe că, pentru a-l schimba cu un sac de grâu, trebuie să dezlănțuie încă din start o acțiune psiho-intelectuală șocantă — una care să deruteze, să tulbure naturile senine și confortabile, să stârnească ecouri profunde în sufletele și mințile eventualilor cititori, să-i determine a rămâne cu gurile căscate într-un *vaaai!* transfinit. Nu contează mijloacele, nu trebuie luate în seamă posibilele complicații de natură etică, nici eventualele consecințe tragice pe care cuvântul folosit ca un bisturiu le-ar putea provoca². Nu contează nici măcar dacă el, cel care vorbește, crede sau nu cu adevărat în propriile lui afirmații, pentru că, așa cum precizează în *Manualul de descompunere*, trăim o perioadă în care „nu-i nevoie să crezi într-un adevăr pentru a-l susține, nici să iubești o epocă pentru a o îndreptăți, orice principiu fiind demonstrabil și orice eveniment legitim”.

Dacă toate acestea duc cumva cu gândul spre portretul unui impostor, tot Cioran ne scoate din încurcătură. El povestește, undeva în *Cahiers*, o scenă care amintește de celebrul „paradox al mincinosului”. Aflându-se la masă într-o companie selectă și venind la un moment dat vorba despre români, Cioran afirmă categoric, după obiceiul lui, că „toți românii sunt niște impostori”. „Asta înseamnă că și dumneavoastră, ca român...”, îl interpelează zâmbind careva. Nu s-a grăbit să nege. Cu specificare că totuși, din punctul lui

¹ Precum se știe, în creația folclorică românească nici dracul „nu e atât de negru” pe cât e prezentat de Biserică. El poate fi ușor învins, păcălit, redus la tăcere prin istețime — mai ales istețimea unui Păcală (pentru amănunte, vezi V. AVRAM, *Constelația magicului*, UCN, 1984, p. 172–173).

² Adică: „sans se soucier de bien-être ou du malaise qui en résultera pour le lecteur” (p. 258). Ce contează că cineva l-ar putea lua la un moment dat drept escroc, de vreme ce „dans l’absolu, il importe peu qu’on soit escroc on saint” (p. 776).

de vedere, impostor e unul care, „*par excès de lucidité ou pour une autre raison, n'arrive pas à s'identifier avec quoi que ce soit. Dans mon esprit, l'imposteur n'est pas celui qui volontairement se donne pour ce qu'il n'est pas, mais celui qui ne peut être l'expression de rien, qui conserve une trop grande distance avec tout ce qu'il fait pour pouvoir incarner une idée ou une attitude. C'est l'homme des simulacres, non délibérément mais fatalement*” (p. 510).

Nu se poate spune însă nici despre Cioran, cum nu se poate spune despre Păcală, că recurge în mod deliberat la mijloace necinstite, la înșelătorie sau la minciuni sfruntate. El doar profită de împrejurările, conjuncturale, contextele, mediile de manifestare a unei situații sau a unui eveniment oarecare, pentru a le ghida în direcția voită de el. Are suficiente argumente prin care să ne convingă că nu noi, oamenii obișnuiți, vedem corect, ci el. În acest scop, uzează din plin, pentru prezentarea și interpretarea faptelor, paradoxal — un paradox cu care, ce e drept, ne îmbie la tot pasul însăși lumea în care trăim — și întoarce cu dexteritate prestidigitațională sensul figurat al cuvintelor într-unul propriu (sau viceversa).

Ca și Păcală, când stăpânul la care intrase slugă îi cere acestuia „să ungă căruța cu duhot”, el o unge în întregime (inclusiv loitrele, oiștea, leucile, jugul etc.) pentru că, asemeni lui Cioran, nu aderă la sinecdocă. La fel procedează când, la plecarea din casă, cei doi frați îi cer „să tragă ușa după el”, o scoate din țâțâni și o târăște în urma lui. Când stăpânul îi spune să ia drept model pentru îndatoririle lui „ceea ce face vecinul”, el desface la un moment dat țiglele de pe acoperiș (pentru că așa procedase vecinul care, în acea zi, se apucase să-și repare casa); când i se poruncește să prindă la căruța caii cei mici în față, iar pe cei mari în spate, el îi prinde pe unii în față, iar pe alții în spatele căruței; când e trimis cu gunoiul pe câmp și sfătuit să-l descarce acolo unde se

va opri câinele însoțitor, el îl aruncă într-un tău, pentru că acolo poposise pentru o clipă, să-și facă nevoile, câinele. La fel: când stăpâna îi cere să pună în supă *pătrunjel* și *mărar*, el îi taie pe cei doi câini care poartă aceste nume și-i aruncă în oală; iar când i se spune să „curețe copilul”, el îi dezghioacă burta cu cuțitul și-i scoate afară măruntaiele, pentru că acesta e sensul dat de el verbului „a curăța”. În sfârșit, când stăpânul se îmbolnăvește și-l trimite după doctor, el îi cheamă totodată și pe popă și pe dricar, pentru a nu i se reproșa, ca alte dăți, că face treaba numai pe jumătate.

Ba mai mult: pentru a sublinia de câte ori i se dă ocazia că el este un om de cuvânt și că respectă cu strictețe convenția inițială, refuză să plece de la stăpân înainte de a cânta cucul sau de a urla lupii în vatră (pentru că așa fusese învoiala), chiar dacă, vrând să scape de pocinoagele lui, acesta îi oferă drept recompensă întreaga simbrie. Iar când popa, dându-și seama că „nu mai poate învinge cu nebunul”, își ia lumea-n cap, Păcală i se ascunde în desagă și se ține în continuare scai de el. În aceeași ordine a respectării până la absurd a convenției, ia din comoara găsită la rădăcina copacului doar banii cuveniți pentru prețul vacii pe care o legase de trunchiul lui. Sau: păstrează în casa vândută socrului său, conform înțelegerii, un singur cui (cui în care însă atârână permanent o traistă cu lucruri urât mirositoare).

În mod oarecum similar, spiritul lui Cioran se ține scai de cel care a apucat o dată să-l citească, tocmai pentru că, respectând cu strictețe o convenție de care puțini scriitori țin îndeobște seamă, fascinează prin exces de sinceritate, în virtutea acestei însușiri, el absolutizează sau generalizează, asemeni lui Păcală, stările de frustrare, de decepție, de îndoială sau de disperare prin care trece fiecare om în decursul unei vieți și de a trage de aici concluzii definitive și iremediabile. Viața omului nu e decât o caricatură indecentă, fericirea un țel absurd, istoria o suită de fapte tragi-comice, mitul o

minciună sfruntată, misterul o povară existențială, religia o farsă jucată omului de către haosul vicelan și insinuant de dincolo de nori¹. Departe de a fi un ateu

¹ Spre deosebire de cei mai mulți dintre colegii lui de generație, Cioran n-a avut vocație, din nefericire (sau poate din fericire pentru admiratorii fervenți ai stilului său aforistic), nici pentru filosofia sistemică, nici pentru etnologie sau antropologie. A fost refractar, de asemenea, la mit și la mister (p. 883). Astfel, debordanta lui inteligență creativă s-ar fi canalizat poate spre zonele explorate și valorificate cultural de către un M. Eliade, M. Vulcănescu, C. Noica etc.

Înclin să cred că rădăcinile acestor „contraopțiuni” se regăsesc în modul cum a crescut și a fost educat în copilărie. Fiind „copil de popă” (sintagmă de care, în mod aparent, se rușina în fața colegilor — ar fi vrut mai degrabă să fie „fiu de călău” — p. 874), se presupune că nu i-au lipsit nici mijloacele materiale, nici condițiile intelectuale spre a-și împlini în mod armonios, în conformitate cu „tradițiile strămoșești”, prima individuație. Poate însă că tocmai de aceea ființa lui (care, conform unei metafore folclorice, avea și câțiva „peri de drac” în frunte) s-a lăsat ademenită nu de fondul originar al mediului în care a trăit, ci de reverberațiile lui strict fenomenale și emoționale. N-a vibrat nici la manifestările sacrului în profan — pe care M. Eliade își fundamentează antropologia religioasă —, nici la poezia simbolică și alegorică a „punții de sărbători” (V. Băncilă) prin intermediul căreia țăranul român își apropia sensul timpului, nici la reflexele de retragere din fața zăngănitului de arme ale istoriei, nici la ordinea mitică a comunității tradiționale structurate în jurul unui axis modelator, nici măcar la imperativul unei credințe potențial salvatoare în momente de balans existențial. L-a impresionat mai degrabă excepția decât regula existenței care se derula în jurul său: întâmplările din cimitir, poveștile morbide, comportamentul bețivelor, muzica țigănească maghiară — moștenire, se pare, de gust de la tatăl său, într-un cuvânt, ieșirea din normă, evaziunea, antinomia.

Va fi fost de vină și atmosfera din casa părintească (o anume contradicție între esență și aparență specifică uneori familiilor de preoți), ori comportamentul „alunecos” al tatălui, ori inaderența la „sistemul paideic local” din partea mamei (mama care, în contrast cu preceptele educației moral-creștine, îi scrie la un moment dat că „orice-ar face omul, va regreta mereu” (p. 260). Ce e drept, nici Rășinariii copilăriei sale — și nici, mai apoi, mediile urbane în care s-a mișcat — nu mai erau „tradiționale” în sensul bun al cuvântului. Un „pospai” de civilizație occidentală se suprapusese peste datinile, obiceiurile, credințele și riturile autentice naționale, astfel încât devenea explicabil ca — în abulia lui axiologică întreținută și de o durere de nervi instalată încă de la 17 ani (p. 428), ba chiar momentul nașterii (p. 923) — să nu găsească în sărbătoarea Paștilor „aucune signification” (p. 853), să vadă în compatrioții săi doar niște „escroci elegiaci” sau niște „sceptici vulgari”, să nu recunoască nici o operă de valoare universală produsă de români (p. 901) și nici un mistic creator de credință în spațiul românesc. Ba chiar să-și descopere afinități mai degrabă cu „spiritul evreiesc” decât cu cel românesc: „Mes affinité avec l'esprit juif. Goût de la dérision, un certain penchant à autodestruction, obsessions malsaines: agressivité; mélancolie tempérée ou aggravée par le sarcasme, selon les heures; complaisance à la prophétie, sentiment d'être victime, toujours, même dans les moments de bonheur” (p. 457).

Mai târziu, când se va simți profund decepționat de cultura și civilizația occidentală (puțini critici ai Occidentului au fost mai acerbi decât Cioran), va căuta în cărți de etnologie imaginea unor lumi mai curate și mai puțin bolnave. Numai că scrierile pe care le va fi găsit — fără să ceară ajutorul unui ghid competent — la bibliotecă sau la librărie vor fi fost axate fie pe

sau un apostat, cum l-au catalogat unii, el e gata totuși să jure că Dumnezeu, dacă există, nu vorbește nimănui niciodată¹, că nici dincoace și nici dincolo de moarte nu există salvare, că apostolul Pavel nu e decât un „agent electoral”, un ipocrit sadea sau un „parvenit stupid” și că, în ciuda așteptărilor iluzorii ale creștinismului, omul e condamnat iremediabil la degenerare, iar lumea la extincție definitivă².

vetusta imagine rousseauistă a „bunului sălbatic”, fie pe viziunea etnocentristă — care nu găsea în stilul cultural al populațiilor extraoccidentale decât precarități, violențe, orori și vicii puse pe seama lipsei lor de acces la civilizația și la religia creștină — încât s-a simțit încă o dată decepționat de a nu putea identifica un tip de societate care să răspundă exigentelor sale aspirații spre perfecțiune (p. 874).

De mirare totuși că, în ciuda deselor sale contacte cu E. Ionescu, M. Eliade sau C. Noica nu s-a lăsat contaminat nici de credința creștină practică cu consecvență de primul, nici de istoria religiilor în care a strălucit cel de al doilea, nici de filosofia stilistică a spiritualității românești, întreprinsă cu o înțeleaptă seninătate, la bătrânețe, de cel de al treilea. Ba încă pe Noica îl acuza că e „incapable d’assimiler le Mal” și deci „destructeur à son insu. Un destructeur obnubilé par le Bien”, întrucât „plus d’un ses gestes révèle un esprit démoniaque” (p. 988) — o caracterizare poate nu lipsită de adevăr, dar iarăși răsturnată în raport cu strategiile etice și axiologice de la care se revendica Noica.

¹ În ciuda totuși a acestei convingeri (extrase, cum am arătat mai sus, din generalizarea unor stări psihologice examinate exclusiv de către eul inautentic al experienței cotidiene). Cioran îl „tratează” adesea pe Dumnezeu ca pe un partener întru paradox: negându-l, spune el, îl afirmă mai mult, pentru că: „une négation passionnée est une affirmation” (având în vedere că nu există „negație pură”, ci doar negația a ceva ce există: și diavolul afirmă contra lui Dumnezeu: „nier, c’est affirmer à rebours”). Ba mai mult, dându-și seama că, de fapt, în intimitatea lui, îl iubește și îl venerează, se simte obligat, în virtutea aceleiași atitudini paradoxale, să-l înfrunte de pe poziții iconoclaste. Căci: „j’ai toute ma vie aimé piétiner ce que j’ai adoré. On ne se définit que contre ses idoles” (p. 167). Sau „Être rivé à quelqu’un, fut-ce par admiration, équivaut à une mort spirituelle. Pour se sauver, il faut le tuer, comme il est dit qu’il faut tuer Bouddha. Être iconoclaste est la seule manière de se rendre digne d’un Dieu” (p. 994). Alteori însă, amintindu-și că toată viața a râvnit să fie cel puțin egal în grandoare cu Dumnezeu, se închipuie în postura unui „antipantocrator” care să dărâme sistematic, de la coadă la cap, întreaga lucrare a Creatorului: „Suivre le chemin inverse de la Genèse, jouer le rôle d’un anti-Dieu, — je ne connais pas de rêve qui comble davantage” (p. 980). Față de acest sacrilegiu volițional, superbia îngerilor răzvrățiți, în speță a lui Lucifer, e o culpă aproape neglijabilă.

² Și dacă măcar „sfârșitul lumii” s-ar produce printr-o „autodistrugere eroică”, cum lasă încă să se înțeleagă undeva în unele scrieri (e.g. Sfârțecare — Écartèlement), dar ea va veni, „comme tous les grands événements ici bas (...), par un «primaire», par un fou... médiocre” (p. 962).

Statornic în acest calcul răsturnat din perspectiva rațiunii de obște, Cioran își propune să ponegrească cu tenacitate tot ce are omul sfânt pe acest pământ: *credița, iubirea, cuvântul (limba)*, și să dărâme orice speranță că ființa își va putea găsi undeva, cândva, un adăpost¹. În virtutea acestui calcul, românii nu sunt decât o națiune nenorocită, fără trecut și fără viitor, o turmă sterilă, incapabilă să se angajeze cu vreun profit în istorie, iar limba română o cenușăreasă lipsită fatalmente de vocația expresiei intelectuale și elegante. Și când spune aceste lucruri nu minte, pentru că el de fapt spune ceea ce gândește, sub protecția unei măști care i-a înlocuit fața. El are *adevărul lui*, asumat în urma unor stăruitoare meditații spectrale, conduse uneori în lungi nopți de insomnie, asupra condiției umane. El are curajul de a se juca cu dracul: de a da nume pozitiv negativului, de a converti apofatismul în catafatism fără schimbarea inferenței verbale, de a răsturna logica silogismului.

Încă o dată: păcăleala nu înseamnă nici minciună sfruntată și nici escrocherie ieftină, cum o interpretează unii. Ea chiar presupune un anume fair-play, o condiție cavalierească acceptată în prealabil și de către păcălit și de către păcălitor, o înțelegere uneori tacită între un viclean isteț și un naiv prea sigur de sine. Ca într-o vânătoare regală, vânătorul este și rămâne până la capăt oarecum solidar cu victima vânată. Nu de puține ori, rolurile se inversează încă din cursul desfășurării acțiunii: Păcală se păcălește pe sine sau se lasă păcălit de alții cu o ingenuitate proverbială (vezi, de pildă, episodul în care schimbă boii pe o căruță, căruța pe o secure, securea pe o cute). Când însă se recurge deliberat la minciună, aceasta e investită cu o doză de credibilitate

¹ De ce oare va fi notat, într-unul din caiete, cuvintele Sfântului Grigorie din Nazianz: „L'espérance este le rêve de l'homme éveillé”? Nu pentru că ființa lui nu avea puterea de a se trezi din somnul adânc al disperării?

transrațională, una care scapă oricărei verificări practice, ca în cunoscutele „întreceri în minciuni” din basmele propriu-zise. Nu poți fi, de pildă, nici acuzat și, dimpotrivă, nici absolvit de minciună și dacă susții că există Dumnezeu, și dacă susții că nu există. Uneori îți poți asuma un neadevăr care, devenit obsesiv, sfârșește prin a se converti într-un adevăr personal de care ajungi în cele din urmă să nu te mai îndoiești. Cum spuneam: îți pui o mască, și în cele din urmă masca se substituie feței.

Oricum, spun marii înțelepți de pretutindeni și dintotdeauna, adevărurile lumii sunt relative, dacă nu cumva ochiul nostru cel veșnic căzut în eroare vede adevărul în minciună și minciuna în adevăr. Păcală și Tândală vor să se păcălească unul pe altul, schimbând între ei un sac de mușchi (în care se pretinde a fi lână) cu unul de coroabe (în care se pretinde a fi nuci). Un popă vinde otravă, un păcătos face comerț cu tămâie — nu se întâmplă mereu asemenea lucruri în toată lumea? Și dacă oamenii sunt în general proști de la natură, dacă aleargă mereu după bunuri care nu le sunt de nici un folos și după glorie deșarte, dacă se toclesc la modul contractual cu Dumnezeu într-un soi de *do ut des*, dacă se livrează cu atâta inconștientă senzațiilor producătoare de cenușă, dacă cer ei înșiși în mod stăruitor să fie păcăliți (cum îi cere fiul de împărat lui Păcală), de ce să nu le satisfaci „nevinovatele” poftes? Îl vei putea, cu siguranță, păcăli oricând pe un aspirant la putere politică să intre în locul tău în sac, dacă îi vei inculca speranța că astfel va ajunge primar. Îi vei convinge pe alergătorii după averi să sară în apă, dacă îi vei face mai întâi să creadă că acolo vor găsi cirezi întregi de vite. Fiul de împărat va ține bucuros pe umerii săi creanga de răchită din marginea râului, dacă în prealabil va fi asigurat de Păcală că sub ea se află cuibul unei rațe cu ouă de aur. Credeți cumva că, în urma unui anunț apărut de 1 aprilie într-un ziar, o mulțime de

oameni s-au adunat în piața mare a orașului pentru a audia un concert susținut de... Yves Montand în persoană.

În naivitatea lor, oamenii sunt gata să dea crezare unor minciuni oricât de gogonate, mai cu seamă dacă unul *afirmă* și un altul *confirmă*. Când Păcală și Tândală se asociază să păcălească împreună lumea, minciunile lor iau chip de hiperbole de o savoare extraordinară, demne de cel mai izbutit realism fantastic. Unul afirmă că, în satul său, ouăle sunt atât de mari încât abia le urnesc 12 oameni cu răngile. Celălalt confirmă: în satul său, găinile sunt atât de mari încât, dacă n-ar fi priponite, ar ciuguli stelele de pe cer. Unul a văzut un om atât de înalt încât putea lua crucea din turnul bisericii. Celălalt nu se miră, fiindcă și el cunoaște un om atât de înalt încât, când răcește, abia după trei zile îi ajunge guturaiul la cap. Unul pretinde că în ținutul lui iarna a fost atât de geroasă, încât îngheța chiar și focul în sobă și trebuia spart cu securea. Celălalt că, dimpotrivă, la el în sat iarna a fost atât de călduroasă, încât găinilor li s-a dat gheață ca să nu facă ouăle fierte.

La rândul lui, Cioran își asociază, uneori, chiar dacă involuntar, câte un Tândală împreună cu care vrea să convingă lumea asupra unor indubitabile adevăruri transraționale, iar analogia cu eroii snoavelor populare merge câteodată până la detaliu. De pildă, Păcală o ia înainte și anunță că Dumnezeu a murit, iar Tândală vine în urma lui și confirmă: a văzut cum se pregăteau, la moara lui Sfântu Petru, colacii de pomană. Exact la fel, Nietzsche afirmă că Dumnezeu e mort, iar Cioran confirmă: Dumnezeu s-a resorbit în neant, întrucât misiunea lui finală — aceea de a distruge lumea printr-o catastrofă finală îndelung pregătită — a fost preluată de-acum de către oameni.

Nu cumva însă greșim? Nu cumva substanța păcălelilor lui Cioran — ca și a păcălelilor lui Păcală — constituie *stratul*, iar comportamentul obișnuit al oamenilor doar *suprastratul* condiției umane? Nu cumva lumea însăși, cu

toată palpabilitatea și materialitatea ei este, cum insinuează de atâtea ori Cioran, o irealitate pură, un șiretlic al neantului, o păcăleală sfruntată jucată timpului de către un „mauvais Démiurge”? S-a făcut mult caz de ceea ce unii numesc „valorizarea prin negație” a *credinței, iubirii și speranței* creștine în opera lui Cioran. Cu alte cuvinte, ideea unui apofatism programatic care convertește în cele din urmă contestația în afirmare, cum spuneam mai sus. Dintr-o prea mare nevoie de divinitate, a ajuns să se războiască cu chipul ei revelat: dintr-un prea înflăcărat atașament față de patria și de limba natală, le-a batjocorit constant pentru imperfecțiunile și carențele lor reale sau imaginare: dintr-o prea mare speranță în capacitatea omului de a se desăvârși l-a așezat pe ultima treaptă a Creației, pradă sigură unui păcat originar săvârșit cu bună știință *in illo tempore*, dintr-o prea mare iubire față de lume, a renunțat în mod deliberat la ea — pentru a-și gusta astfel cu obidă, iar și iar, „*le malheur d’être né avec une soif de vie presque morbide*” și a se opinti din greu împotriva a ceea ce el numește, în același loc, „*l’appétit forcené d’exister, tare la plus grave qui puisse affecter un vivant, la tare par excellence, ma tare*” (p. 984).

Mulți sunt siguri că, în momentul când Cioran va fi ajuns în fața lui Dumnezeu, acesta, încântat de jocurile pe care creatura sa le-a încins în trenea unei sacralități prin excelență ludice, îl va fi luat de bărbie și-i va fi spus cu un zâmbet șugubăț: până-aici ți-a fost, băiete, de-acum ia-ți în primire colțul tău de rai și, în perspectiva eternității contemplative care te așteaptă, termină cu giumbușlucurile! Ba mai mult: că, măgulit de originalitatea îndrăzneată cu care l-a ridicat în slăvi pe la polul opus (căci, nu-i așa, nu poți slăvi mai bine un zeu decât contestându-l) Dumnezeu i-a dat, încă de pe când își petrecea viața terestră, un fluier fermecat, cu ajutorul căruia să-i facă pe oameni să joace cum le cântă el. Așa cum, conform snoavei folclorice, i-a dat și lui

Păcală un asemenea fluier, ca recompensă pentru că i-a jertfit un sac de tămâie recuperat de la niște hoți care spărseseră o biserică.

Dar păcălelile lui Cioran sunt, asemeni celor ale lui Păcală, uneori de o cruzime inconștientă, strigătoare la cer, așa încât te întrebi dacă nu cumva ele au fost comise dintr-o vinovată aplecare a urechii nu spre cuvântul lui Dumnezeu, ci spre șoaptele diavolului. Când stăpânul îi pretinde să se îngrijească de capre în așa fel încât ele să vină zilnic voioase de la pășune, Păcală le taie cu cuțitul buza de jos, încât să pară că râd tot timpul; când popa se supără, încalcând învoiala inițială, Păcală îi taie nasul sau îi scrijelește spinarea cu cuțitul; când preteasa se urcă în copac (sau în pod) pentru a cânta asemeni cucului (semn fals că perioada pentru care Păcală s-a angajat slugă s-a încheiat înainte de vreme), acesta aruncă după ea cu un retevei și o omoară; când popa vrea să-l împingă în apă în timpul somnului, Păcală schimbă poziția cu fiul acestuia, pe care-l lasă cu seninătate să moară în locul său. Sunt acestea niște crime?

Nicidecum, ar zice un avocat al diavolului, căci victimele au căzut pradă propriei lor poftă de a-i înșela pe alții sau, totuna, de a se înșela pe ei înșiși.

Mă întreb, păstrând analogia, câți oameni (mai ales dintre cei tineri), își vor fi luat singuri viața ca urmare a repetatei afirmații a acestui *Patron des Vaincus* — cum Cioran se definește el însuși — că sinuciderea e singura soluție onorabilă întru sfidarea unei existențe imposibile²⁰. Și câți se vor fi lepădat de credință — ratându-și astfel cu bună știință și prezumptiva viață veșnică în așteptarea căreia se consolaseră până atunci — citind diatribele lui Cioran împotriva lui Iisus și a apostolului Pavel. Dar, mai cu seamă, câte

²⁰ Ba chiar și una morală: „Ne pas se tuer est signe de complicité” (p. 936).

planuri optimiste, câte elanuri, câte pasiuni avântate se vor fi stins după ce autorii lor vor fi aflat de la Cioran cât e de ridicol să te angajezi cu mânecele suflecate într-o existență care nu e nici reală, nici ideală, ci pur și simplu absurdă. Și câți se vor fi lăsat amăgiți, asemeni naivelor victime ale lui Păcală, de ademenitoarele lui daruri; vreo vioară care învie morți, vreo căciulă care plătește în locul stăpânului, vreo piele de vacă dotată cu harul ghicirii.

În ciuda deselor sale afirmații că, în scris, a fost întotdeauna sincer și că, prin urmare, nu poate retracta nimic din ceea ce a spus, din caietele lui răzbat dese fulgurații de culpabilitate tragic conștientizată. „*Souvent il m'arrive de me réveiller le matin avec un sentiment oppressant de culpabilité, comme si je portais le poids de mille crimes...*” (p. 53). Sau: „*Chaque fois qu'on me demande ma profession, je me retiens pour ne pas répondre: escroc en tout genre*” (p. 957). Sau: „*Je me suis laissé tenter par les démons, et maintenant il me faut payer pour toujours un instant de criminelle faiblesse*” (p. 53). Sau, dându-și seama că, schimbând limba română pe cea franceză (în maniera în care Păcală a schimbat boii pe o căruță), n-a făcut decât să dea o rugăciune pe un contract (p. 986): „*L'extraordinaire langue roumaine! Chaque fois que je m'y replonge (ou plutôt que j'y songe, car j'ai hélas! Cessé de la pratiquer), j'ai le sentiment d'avoir commis, en m'en détachant, une criminelle infidélité*” (p. 67). Străduindu-se zadarnic, în mai multe rânduri, să transpună în franțuzește unele sintagme românești de mare expresivitate (de pildă: *m-am zbatut; n-a fost să fie; în deșert se tulbură tot pământeanul* etc.), renunță cu năduf, exclamând: „*comment traduire cette expression? L'indigence du français me fait peur*” (p. 986)²¹.

²¹ Cu privire la relația dintre sinele adânc al lui Cioran și limbajul scrierilor sale, aș îndrăzni totuși o ipoteză care s-ar putea să-i supere pe cei ce l-au declarat drept „cel mai mare stilist al limbii franceze” (dar, desigur, și pe mulți dintre românii care s-au îndrăgostit de Cioran abia după ce l-au glorificat francezii). Cu toate că, mărturisesc sincer, nu sunt deloc familiarizat cu

Dar, din unghiul acestor mărturisiri, Cioran se detașează net de Păcală, care nu s-a lăsat niciodată copleșit de vreun sentiment tragic. Și poate că tocmai datorită acestor mărturisiri — care contrazic flagrant afirmațiile făcute în public de-a lungul întregii sale vieți — ar putea fi înțeles și, în virtutea iubirii creștine, absolvit de vină. Poate că nu rareori, când va fi venit la el câte un disperat să ceară consultații pentru o iminentă sinucidere, îi va fi dat sfatul lui Păcală²². Adică: nu te mai lăsa influențat de sfaturile mele din cărți, salvează-te!

În ce-l privește pe el, ca om, se va obișnui treptat-treptat cu ideea că nu-i va mai rămâne în cele din urmă decât conștiința sălcie a păcălelii de sine. Adică a păcălitorului păcălit în cuvântul căruia nu va mai crede nimeni, ca în cuvântul ciobanului care simulează de câteva ori năvala lupului la stână. Va avea luciditatea să recunoască faptul că „*je ne crois à rien, je n'ai aucune conviction ferme. Je suis le contraire d'un homme de parti. Certains se réclament de moi. Quelle folie!*” (p. 974). Sau: „*Je suis un vaincu, je n'ai réussi à décourager personne: tout comme mon ami Moline qui n'a réussi à convertir personne*” (p. 951). Și consecvent cu sine însuși, onest până-n pânzele albe, sincer până la exacerbare, își va accepta cu stoicism rolul de victimă a propriilor sale măști. Dacă ești disperat, n-ai decât alternativa de a-ți spori zi de zi disperarea; dacă suferi, fă în așa fel încât să suferi mai mult; dacă te temi de moarte, familiarizează-te cu ea. Așa cum Blaga propunea ca leac pentru frica de mister soluția sporirii misterului și cum insul din *Rugăciunea*

intimitatea gramaticală a francezei, am citit fără dificultate majoritatea cărților lui Cioran în această limbă, adică în original. Ceea ce mă face să bănuiesc că de fapt el a scris în limba română, folosindu-se de cuvinte franțuzești. Și de aici, poate, și expresivitatea neobișnuită pentru francezi a textelor sale.

²² Acest Păcală îi promite unui podar că, dacă-l va trece gratis cu bacul pe țarmul celălalt, îi va da un sfat aducător de câștig. Ajuns acolo, îl sfătuiește să nu se mai lase înșelat în același fel.

unui dac a lui Eminescu — poezie pe care nu întâmplător Cioran o iubea enorm — cerea de la divinitate sporirea chinurilor.

Chiar și scrisul — leacul perpetuu împotriva tentației de a se sinucide — va deveni de la o vreme un chin sâcâitor, deoarece el intuise deja că „esențialul nu e un cuvânt” (p. 955) — fie și numai pentru faptul că „*Dieu ne lit pas*”. De vreme ce a ratat accesul la Absolut, cum s-ar mai putea consola în banala și egoista deprindere de a-și așterne gândurile pe hârtie? Glorie? Faimă? Nemurire prin operă? Povești de adormit copii, iluzii deșănțate, vanități oarbe. Vorba lui Eminescu: „Astfel de nemurire o dau cui o pofteste / Ușor de ea mă mântui și râd filosoficește...” Nimic nu-l va mai clinti din asumarea conștientă și benevolă a neantului, fiindcă nimic nu-i va mai putea potoli stupefacția în fața blestematului paradox al vieții umane: cum se poate trăi știind că nu ești o ființă eternă?

Poate doar visul din momentele lui de megalomanie: „*être prophète de la fin. Je voudrais être un prophète méprisé et oublié, et dont ne se souviendrait que le dernier homme*”. Pentru că „*je me dis qu’il est impossible que mes avertissements, mes prédictions soient méprisés indéfiniment, que mon heure sonnera forcément un jour, que je n’ai qu’à attendre l’avènement du dernier homme*” (p. 975). Până atunci, o tristețe subumană, o prostrație de termită, un scepticism incurabil.

Într-adevăr, dacă s-a fript odată cu jăratecul iluziilor, ce dar lumesc l-ar mai putea satisface? „*Personne n’a aimé autant que moi ce monde, et cependant me l’aurait-on offert sur un plateau, même enfant je me serai écrit: trop tard, trop tard!*” A refuzat cu ostentație toate premiile literare, toate onorurile și toate bogățiile de care s-ar fi putut cu îndreptățire bucura. Și-a refuzat chiar și dorințele ascunse: de a reveni în paradisul copilăriei sale, la

Rășinari, de a-și mai încerca condeiul în limba română, de a se ruga lui Dumnezeu ascuns care, poate, în acest fel, ascultându-l, i s-ar fi revelat.

Nimic din afara unei suite nesfârșite de *affres, folies, colères, cafards, anxiétés, angoisses, précarités, rages*, a unei autotorturi mereu conștiente de sine, a unei incontinente potențări a durerii, umilinței și decăderii, a unui atac dușmănos asupra propriilor origini²³. Ca la dacul lui Eminescu: „Gonit de toată lumea prin anii mei să trec / Pân’ ce-oi simți că ochiu-mi de lacrimi e sec / Că-n orice om din lume un dușman mi se naște / C-ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște / Că chinul și durerea simțirea-mi a-mpietrit-o / Că pot să-mi blestem mama pe care am iubit-o — / Când ura cea mai crudă mi s-a părut amor / Poate-oi uita durerea-mi și voi putea să mor.”

Ce păcăleală tragică în cele din urmă, oameni buni, nu-i așa?

²³ „Rabaisser son pays, le vilipender, le réduire à néant, le pulvériser, se frapper soi-même à la base, s’en prendre aux fondations, ruiner son point de départ, se punir avec ses origines... Quelle libération!” (p. 990).